

Agnieszka Huterska, Ewa Zdunek-Rosa

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ANALIZA ZMIAN NA RYNKU CUKRU W POLSCE

ANALYSIS OF CHANGES ON THE SUGAR MARKET IN POLAND

Słowa kluczowe: wspólnotowa polityka rynku cukru, rynek cukru, kwota produkcji cukru, bilans cukru

Key words: common sugar market policy, sugar market, sugar quotas, sugar balance

Synopsis. W artykule zaprezentowano funkcjonowanie rynku cukru w Polsce. Przedstawiono uwarunkowania prawne rynku cukru w Polsce po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Przeprowadzono również statystyczną analizę zmian w zakresie produkcji i konsumpcji cukru w Polsce wraz z analizą bilansu cukru.

Wstęp

Od kilkudziesięciu lat ponad 70% produkcji cukru na globalnym rynku dostarcza grupa około dziesięciu producentów. Kraje Unii Europejskiej są drugim, po Brazylii największym eksporterem cukru na globalnym rynku [Purgał 2010]. Polska także należy do największych producentów cukru w Europie. W sezonie 2007/2008 zajęła trzecie miejsce, po Niemczech i Francji, z produkcją 2,06 mln ton cukru surowego.

Reforma wspólnej polityki rolnej w Unii Europejskiej oraz regulacji wspólnotowych doprowadziły do stopniowego ograniczenia produkcji cukru w ramach tego ugrupowania integracyjnego. Dotyczy to także Polski. Od kampanii 2002/2003 trwa proces stopniowego ograniczania liczby cukrowni działających na terenie Polski, a tym samym zmniejszenia produkcji cukru. W kampanii 2007/2008 produkcję prowadziło 29 cukrowni, natomiast w 2006 roku było czynnych 31 zakładów [Rynek cukru 2008, Gawda 2009].

Celem artykułu było przybliżenie zmian polityki wspólnotowej na rynku cukru oraz prezentacja ram prawnych, dotyczących możliwej wielkości produkcji tego surowca. W celu zweryfikowania zgodności przyznaných kwot produkcji cukru z zapotrzebowaniem na niego, przeprowadzono analizę rynku cukru w Polsce.

W artykule dokonano przeglądu literatury krajowej oraz aktów prawa wspólnotowego, regulujących rynek cukru. Do oceny zmian na rynku cukru w Polsce zastosowano proste narzędzia z zakresu analizy dynamiki, tj. indeksy jednopodstawowe oraz średnie tempo zmian zjawiska w czasie.

Uwarunkowania prawne rynku cukru

Wspólna organizacja w sektorze cukru została utworzona w Unii Europejskiej w 1968 roku. Zasadniczym celem wprowadzonego systemu było zagwarantowanie producentom godziwego dochodu oraz dostarczenie na rynek własnej produkcji [Purgał 2010, Rozporządzenie Rady...1967].

Na wspólnotowym rynku rolnym zostały zniesione wszelkie ograniczenia w handlu wzajemnym. Dla zachowania warunków konkurencji zakazano stosowania ceł (i innych barier) w handlu między poszczególnymi krajami UE oraz odrębnego subsydiowania rolnictwa. Rynek zarządzany był centralnie. Utrzymaniu stabilności cen na rynku wewnętrznym służyły jednolite ceny instytucjonalne (urzędowe): cena interwencyjna na cukier oraz ceny minimalne na buraki cukrowe. Poza zapewnieniem skupu interwencyjnego nadwyżek cukru, zasadniczymi elementami systemu były m.in.: kwoty produkcyjne, dopłaty do eksportu cukru w ramach określonej kwoty i obowiązek eksportu bez dopłat cukru przekraczających tę kwotę, wysokie cła oraz kontyngenty na import cukru bez cła lub przy obniżonych stawkach celnych. Cła importowe gwarantowały ochronę przed konkurencją z krajów trzecich. Opłaty nałożone na producentów i wpłacane do wspólnotowego budżetu miały za zadanie pokryć koszty eksportowanych nadwyżek produkcji nad konsumpcją [Purgał 2010].

Efektom Wspólnej Polityki Rolnej, w tym także polityki wsparcia cenowego, było powstanie nadwyżek produkcyjnych oraz zaostrzenie rywalizacji w handlu na arenie międzynarodowej [Purgał 2010]. Konieczne stało się wprowadzenie zmian w zasadach regulacji Wspólnej Polityki Rolnej.

Do czasu przyjęcia zobowiązań Rundy Urugwajskiej, z niewielkimi modyfikacjami obowiązywały zasady ustalania wielkości kwot produkcyjnych wprowadzone w sezonie 1981/1982. Były one ustalane na okresy sześciolatnie. System uzupełniano jedynie o kwoty dla nowych krajów członkowskich. W 1995

roku w następstwie Rundy Urugwajskiej nastąpiła modyfikacja systemu. Unia Europejska zgodziła się na redukcję zarówno wartości subsydiów eksportowych (o 36%), jak i ilości cukru eksportowanego z zastosowaniem dopłat (o 21%) w ciągu 6 lat [Purgał 2010]. Limit produkcji cukru obejmował kwoty A i B. Kwota produkcyjna A dotyczyła produkcji cukru przeznaczonego na rynek wewnętrzny, natomiast kwota B oznaczała ilość cukru przeznaczoną na eksport z dopłatami. Różnicę pomiędzy ilością cukru wyprodukowanego a sumą kwot A i B określano jako kwotę C. Kwota C musiała zostać wyeksportowana poza teren Unii Europejskiej w określonym czasie.

Taki system regulacji rynku cukru pochłaniał jednak duże koszty związane z subsydiowaniem eksportu cukru. Środki na ten cel zapewniały opłaty produkcyjne nakładane na producentów cukru i plantatorów buraków cukrowych. Konsekwencją stosowania przyjętych rozwiązań był także stosunkowo wysoki poziom cen cukru na rynku unijnym, w porównaniu z rynkiem światowym.

Ze względu na te wady, pojawiła się konieczność reformy systemu. Głównymi celami zmian, które weszły w życie w 2006 roku było [Czy osiągnięto... 2010]:

- zapewnienie konkurencyjności przemysłu cukrowniczego UE,
- ustabilizowanie rynków i zagwarantowanie bezpieczeństwa dostaw cukru,
- przyczynienie się do zapewnienia odpowiedniego poziomu życia ludności rolniczej dzięki wprowadzeniu instrumentów łagodzących znaczne bezpośrednie i pośrednie skutki społeczne i gospodarcze reformy dla ludności rolniczej w regionach objętych reformą [Sprawozdanie specjalne 2010].

Przeprowadzona reforma polegała przede wszystkim na ograniczeniu kwot produkcyjnych o 6 mln ton, czyli zmniejszeniu produkcji w ramach kwot o ok. 30% do września 2010 r. Nowy poziom produkcji, według szacunków Komisji miał pozwolić na zachowanie równowagi rynkowej. Stopniowo obniżano także ceny cukru i buraków cukrowych. Spadek cen buraków cukrowych miały częściowo zrekompensować płatności bezpośrednie dla plantatorów. Utworzono także tymczasowy fundusz restrukturyzacji. Jest on finansowany ze składek płaconych przez producentów od przydzielonych im kwot, w wysokości 6,2 mld euro ogółem i przeznaczony głównie na finansowanie pomocy restrukturyzacyjnej (4,7 mld euro), pomocy na rzecz dywersyfikacji (0,7 mld euro) i pomocy przejściowej dla rafinerii przemysłowych (0,2 mld euro) [Czy osiągnięto... 2010].

W tabeli 1 przedstawiono kwoty produkcji cukru w Unii Europejskiej dla największych producentów tego surowca w kampanii: 2006/2007, 2009/2010 i 2010/2011. Największy udział w przyznanej kwocie produkcji cukru przypadł Niemcom i Francji (po ok. 20%). Udział Polski jest również znaczący i wynosił ok. 10%.

Analiza statystyczna zmian na rynku cukru w Polsce

W tabeli 2 przedstawiono informacje dotyczące produkcji oraz spożycia cukru w Polsce w latach 1995-2008. W roku 1995, 2001 i 2008 spożycie cukru w Polsce było większe niż produkcja, odpowiednio o: 0,6, 2,1 i 4,8%. W pozostałych latach analizowanego okresu spożycie było mniejsze od produkcji i stanowiło od 68,5% (w 1996 r.) do 89,3% (w 1999 r.) wielkości produkcji cukru. W latach 1995-2008 produkcja cukru spadała z roku na rok średnio o 1%, natomiast spożycie tego produktu spadało średniorocznie o 0,7%.

Na rysunkach 1 i 2 zaprezentowano bilans cukru w Polsce dla wybranych lat gospodarczych. Na rysunku 1 zestawiono łączny przychód oraz łączny rozchód cukru. Na łączny przychód składała się produkcja krajowa cukru oraz import tego towaru, natomiast łączny rozchód stanowił sumę zużycia¹ oraz eksportu cukru (rys. 2).

Tabela 1. Kwoty produkcji cukru w Unii Europejskiej dla największych producentów
Table 1. National and regional sugar quotas of biggest producers in the European Union

Kraje członkowskie lub regiony/ <i>Member states or regions</i>	Kwota [t]/ <i>Quote [t]</i>			
	podstawowa/ <i>basic</i>	dodatkowa/ <i>additional</i>	ogólna/ <i>general</i>	ogólna/ <i>general</i>
	2006/2007		2009/2010	2010/2011
Niemcy/ <i>DE</i>	3 416 896	238 560	2 898 255,7	2 898 255,7
Francja (metropolia)/ <i>FR</i>	3 288 747	351 695	2 956 786,7	2 956 786,7
Francuskie Departamenty Zamorskie/ <i>French Overseas Departments</i>	480 245	-	480 244,5	480 244,5
Włochy/ <i>IT</i>	1 557 443	10 000	508 379	508 379
Polska/ <i>PL</i>	1 671 926	100 551	1 405 608,1	1 405 608,1
Razem UE/ <i>Total EU</i>	17 440 537	1 100 000	13 336 741,2	13 336 741,2

Źródło/*Source*: Rozporządzenie Rady... 2006, Rozporządzenie Komisji... 2009, 2010

¹ Na zużycie składają się: spisanie, spożycie oraz wykorzystanie do przetwórstwa przemysłowego.

Nadwyżkę przychodu cukru nad jego rozchodem zanotowano w latach gospodarczych: 2000/2001, 2002/2003 oraz 2004/2005 (odpowiednio: 46,161 oraz 213 tys. t). W latach gospodarczych: 2003/2004, 2005/2006, 2006/2007, 2007/2008 i 2008/2009 rozchód cukru przewyższał łączny przychód (odpowiednio o: 116, 407, 177, 10 oraz 60 tys. t).

Warto podkreślić, iż w Polsce ceny cukru i jego pochodnych (tj. dzem, miód, czekolada, słodczyce) cechuje duża niestabilność. W okresie od stycznia 2009 r. do lutego 2011 r. ceny cukru i wyrobów pochodnych w Polsce rosły z miesiąca na miesiąc średnio o 0,40%. Dla porównania, w krajach Unii Europejskiej w analogicznym okresie ceny rosły przeciętnie o 0,18% (rys. 3).

Warto podkreślić, iż w Polsce ceny cukru i jego pochodnych (tj. dzem, miód, czekolada, słodczyce) cechuje duża niestabilność. Na rysunku 3 przedstawiono indeksy jednopodstawowe o podstawie w styczniu 2009 (styczeń 2009 = 100), charakteryzujące dynamikę zmian cen cukru i jego pochodnych w Polsce i w krajach Unii Europejskiej (UE 27). Od stycznia 2009 r. do lutego 2011 r. ceny cukru i wyrobów pochodnych w Polsce wzrastały z miesiąca na miesiąc średnio o 0,40%. Dla porównania, w krajach Unii Europejskiej w analogicznym okresie ceny rosły przeciętnie o 0,18%.

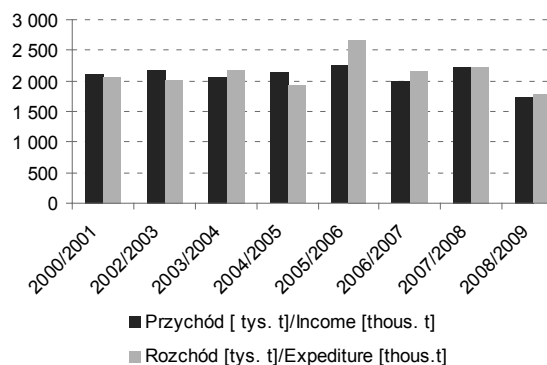
Tabela 2. Produkcja i spożycie cukru w Polsce
Table 2. Production and consumption of sugar in Poland

Rok Year	Produkcja cukru [tys. t]/ Sugar production [thous. t]	Spożycie cukru [tys. t]/ Sugar consumption [thous. t]	Relacja [%] spożycie- produkcja/ Consumption- production
1995	1595,1	1604,1	100,6
1996	2219,6	1520,3	68,5
1997	2145,0	1673,3	78,0
1998	2101,5	1596,2	76,0
1999	1821,4	1626,2	89,3
2000	2009,0	1591,4	79,2
2001	1543,3	1575,6	102,1
2002	2029,6	1666,3	82,1
2003	1906,3	1546,7	81,1
2004	1999,4	1435,3	71,8
2005	2032,5	1530,1	75,3
2006	1574,0	1342,0	85,3
2007	1856,6	1513,2	81,5
2008	1397,4	1464,4	104,8

Źródło/Source: Rocznik Statystyczny Rolnictwa, Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich za lata 1995-2008, Rocznik Demograficzny, Rocznik Statystyczny RP za lata 1995-2008

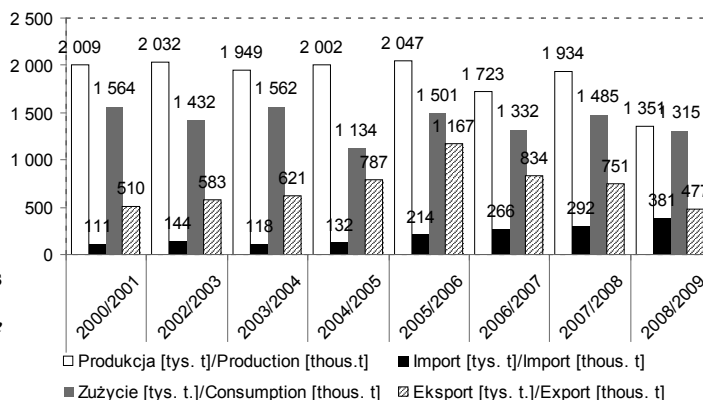
Rysunek 1. Ogólny bilans cukru w Polsce
Figure 1. General sugar balance in Poland

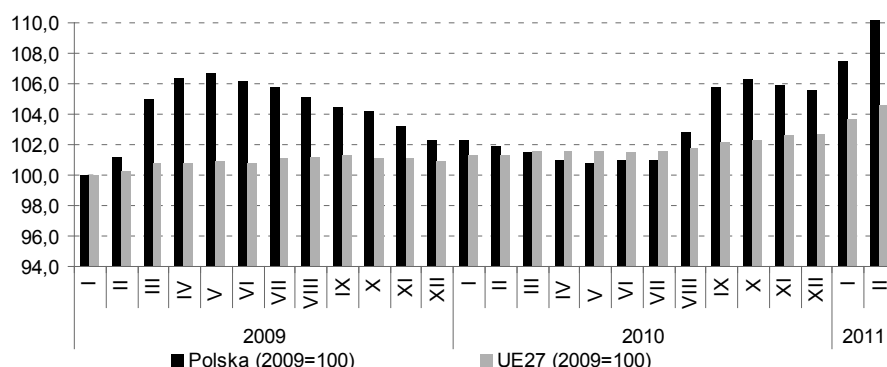
Źródło: opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Rolnictwa, Rocznika Statystycznego Rolnictwa i Obszarów Wiejskich za lata 2000-2009
Source: own study based on Rocznik Statystyczny Rolnictwa, Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich (2000-2009)

Rysunek 2. Szczegółowy bilans cukru w Polsce
Figure 2. Detailed sugar balance in Poland

Źródło: jak na rys. 1
Source: see fig. 1

Rysunek 3. Dynamika zmian cen cukru i jego pochodnych w Polsce i w UE-27
Figure 3. Dynamics of price changes of sugar, jam, honey in Poland and EU-27
 Źródło: opracowanie własne na podstawie [www.appsso.eurostat.ec.europa.eu]
 Source: own study based on [www.appsso.eurostat.ec.europa.eu]

Podsumowanie

Wspólna Polityka Rolna w zakresie regulacji rynku cukru doprowadziła do bardzo silnych różnic pomiędzy cenami cukru na rynku wewnętrznym Unii Europejskiej i cenami cukru eksportowymi. Przeprowadzona reforma tego rynku polegała przede wszystkim na wprowadzeniu ograniczeń wielkości kwot produkcji cukru. Nowe regulacje nie ustabilizowały jednak rynku cukru w Polsce, a przyznane limity nie zaspokajają zapotrzebowania na ten surowiec.

Literatura

- Czy osiągnięto główne cele reformy rynku cukru? 2010: Sprawozdanie specjalne: Europejski Trybunał Obrachunkowy, 6, 7.
- Gawda R. 2009: Model du Ponta w wybranych przedsiębiorstwach branży cukrowniczej. *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 3(13), 42-43.
- Purgal P. 2010: Ewolucja systemu regulacji rynku cukru w Unii Europejskiej. *Roczn. Ekon. Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, 3, 211-214, 227.
- Rocznik Demograficzny. 1995-2009: GUS, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa. 1995-2009: GUS, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich. 1995-2009: GUS, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny RP. 1995-2009: GUS, Warszawa.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 183/2009 z dnia 6 marca 2009 r. zmieniające załącznik VI do Rozporządzenia Rady (WE) nr 1234/2007 w odniesieniu do dostosowania kwot na rok gospodarczy 2009/2010 w sektorze cukru.
- Rozporządzenie Komisji (UE) nr 513/2010 z dnia 15 czerwca 2010 r. zmieniające załącznik VI do Rozporządzenia Rady (WE) nr 1234/2007 w odniesieniu do dostosowania kwot, poczynając od roku gospodarczego 2010/2011 w sektorze cukru.
- Rozporządzenie Rady nr 1009/67/EWG z dnia 18 grudnia 1967 r. w sprawie wspólnej organizacji rynku cukru.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 318/2006 z dnia 20 lutego 2006 r. w sprawie wspólnej organizacji rynków w sektorze cukru.
- Rynek cukru. Stan i perspektywy. 2008: Analizy rynkowe. Zakład Badań Rynkowych, IERiGZ-PIB, 34. [www.appsso.eurostat.ec.europa.eu], 2011.

Summary

Common Agricultural Policy in terms of sugar market regulations led to very strong differences between sugar prices on the European Union internal market and export prices. Reform of this market was based mainly on introduction of limits of sugar production quotas. New regulations have not stabilized sugar market in Poland and quotas assigned do not satisfy demand for this commodity.

Adres do korespondencji:

dr Agnieszka Huterska, dr Ewa Zdunek-Rosa
 Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
 ul. Gagarina 13a, 87-100 Toruń
 tel. 693 149 181, e-mail: huterska@umk.pl
 tel. (56) 611 47 84, e-mail: ezdunek@uni.torun.pl